

Мектеп интернат-интернат талапқа толықтай сай келеді. Осындай білім ордасыда оқу әрбір ұл мен қыздың арманы деп ойлаймын. Өйткені, бұл оқу орынының негізін кезінде ұлтымыздың ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсариннің өзі қалады емес пе? Біз осы атамыздың атына кір келтірмей, соған қашан да терең білім, өнегелі тәрбие, жағымды мінез-құлқымызбен әбден лайықты болуымыз қажет».

Әдебиеттер тізімі

- 1 Отарбаев Ж. Ыбырай ата арманын арқаладық. Білім-Образование. – Алматы, 2005 ж. – 175 б.
- 2 Качество образования проверило время // Наш Костанай. – 2009. – Б.12.
- 3 Ыбырай Алтынсарин негізін қалаған білімнің қара шаңырағының өткені мен бүгінгі жайлы толғаныс // Қостанай таңы. – 2016 ж. – Б. 7.
- 4 Көпешов Б.Қ. Қостанайдағы Ыбырай Алтынсарин мектебі туралы тарихи деректер. Білім-Образование. – Алматы. 2005. – Б. 7.
- 5 Оспанов С. Ы. Алтынсарин мұрасы және зерттеушелері. – Қостанай. – 2018. – Б. 23.

Материал редакцияға түсті: 20.02.2019

ОМАРОВА, А., КЕЛИНБЕРДИЕВА, Ы.С., ШАЛГИМБЕКОВ, А.Б.

И. АЛТЫНСАРИН – ПЕДАГОГ, НЕ ЖАЛЕВШИЙ СВОИХ СИЛ ДЛЯ ПРОЦВЕТЕНИЯ НАРОДА

В статье были изучены сведения об Ибрае Алтынсарине – настоящем народном писателе, выдающемся художнике, выдающемся общественном деятеле, выдающемся деятеле, поэте, новаторском писателе, выдающемся писателе.

Ключевые слова: И. Алтынсарин, педагог, общественный деятель, школа.

OMAROVA, A., KELINBERDIEVA, Y.S., SHALGYMBEKOV, A.B.

ALTYNSARIN – TEACHER, NOT PITYING OF ENERGY FOR NATIONAL PURPOSES

The article studied the information about Ibyray Altynsarin – a real national writer, an outstanding artist, an outstanding public figure, an outstanding person, a poet, an innovative writer, an outstanding writer.

Key words: I. Altynsarin, teacher, a major personality, public figure, school.

ҰМЫТЫЛМАС ҰЛЫ ТҮЛҒА – СЕРӘЛІ ҚОЖАМҚҰЛОВ

**Жүнүс, Б., Келинбердиева, Ы.С.,
Шалгимбеков, А.Б.**

*Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы. Алтынсарин атындағы дарынды балаларға
рналған мектеп-интернаты» КММ, Қазақстан*

Түйін

Мақалада алғашқы қазақ кәсіби театрының негізін салушылардың бірі Серәлі Қожамқұловтың өмірімен, актерлік өнерімен танысып, оның алғашқы және қазіргі театрдағы алар орнын, театр мен киноның дамуына қосқан үлесін зерттеу туралы мәлімет берілді.

Кілт сөздер: Серәлі Қожамқұлов, актер, өнер, ірі тұлға, театр.

Әрбір адамның жүрек түкпірінде бір сиқыр бар. Ол тамаша сиқырдың аты – өнер. Өнер – әр жанның бойындағы белгілі бір құдірет күші секілді. Біреу қолына гитара алып, біреу ән айтып, тағы біреулер би билеп өз көңіл-күйлерін, сезімдерін, күш-қуаттарын, армандарын өнер арқылы көрсетеді. Бірақ өнер ол теке қана белгілі бір аспапты игере білу дегенге шектеліп қалмау керек, өнер – жан-жақты болады. Өнердің ең ерекше әрі ауқымды түрі – театр өнері. Театр – қоршаған ортаны актер ойыны және драмалық іс-қимыл арқылы бейне-

лейтін өнер түрі. Театр – ол өзгеше бір таңғажайып әлем, өнеге көзі және тәрбие ошағы. Соған қоса, театр – өмірді сахналау. Ол адамның ой-санасын жетілдіреді. Өмірдің мұнды да қызықты сәттерін көрерменге жеткізеді. Халықтың тарихын көрсететін, ұлттың ұлт екенін айрықша шеберлікпен сахна төрінде жеткізетін киелі мекен – актердің екінші үйі, отбасы, өміріні үлкен бөлігі.

Қазақ сахнаны киелі санайды. Қазақ халық театр өнері өмірде және көшпенді өмір сүру жолында көптеген ғасырлар бойы қалыптасты. Ерте кездерден бастап қазақтарда поэтикалық және музыкалық шығармашылық дамыды. Осындай аңыздар мен ертегілерде халықтың еркіндік пен жақсы өмір сүру туралы армандары бейнеленген. Қазақтар арасында түрлі ойындар мен көріністер, ақындық және музыкалық шеберліктер бойынша жарыс өтті. Олардың көпшілігі театрдың элементтері болып табылатын. Театрдың элементтері іскерлік қарым-қатынастың кейбір түрлерінде, мысалы, билердің төрелігінде, әдеттегі заңдарды басшылыққа ала отырып, соңғы сөз жеңетін биде болады. Осылайша, ұлттық фольклорда және қазақ халқының қоғамдық өмірінде театр өнерінің элементтері бірте-бірте жетіле бастады.

Алғашқы театр өнерінің ойын-сауығы ретінде дүниеге келу мекені – халық арасы, ел іші. Сол топырақта дүниеге келген өнер белгілі бір шартқа, болмысқа, ұлттық құбылысқа бағынады. Өз бойында туындаған өнер сол елдің әдет-ғұрпын, дәстүрін, ұғым-нанымын, мақсат-мүддесін паш етеді. Халқымыздың өз іргесінде туған салттық, дәстүрлік ойындар, той-думандар, ел аузындағы күлдіргі әңгіме, аңыздар, сан қилы жиындарда орындалатын театрлық ән-күйлер, күлкілі жайттер – біздің өнеріміздің дүниеге әкелген репертуар мен сахнасы. Қазақтың ертеден дәріштеп, қастерлеп келген ұлттық сахналық бұйымдардың халық өнеріндегі тегін тектеп, болмысын айқындау театр-тануда аса қажет. Олай болса, театр өнерінің даму ерекшелігін алдымен ұлттық театрдың басты өзегі болған қазақтың ескіден келе жатқан көне ауыз әдеби мұраларынан театр элементтерін іздестіруге болады. Мәселен, «Жар-жар» мен «Беташар», «Айтыс» өлеңдерін М.Әуезов «ешқандай қоспасыз театр» деген. Бір кездері М.Әуезов: «Ұлт театры екі бағытта – қалалық және далалық болып дамиды» деген пікір айтқан. Осы ойға орай қыр театрының (дала театры) репертуарына жоғарыда аталған салт өлеңдері еніп, өзінің тамаша орындалуымен дүйім елді таң-тамашаға бөлеп отырған [23, б. 18].

Театр – халықты эстетикалық адамгершілік пен ізгілікке тәрбиелеудің аса маңызды құралы. Оның өзгеше бір қасиеті, яғни әрекетке құрылған табиғаты сахналық ойын-сауықтың мазмұн-желісі мен идеялық-эстетика негізін құрайтын драма арқылы ашылады. Театр әдеби шығарманы сахналық әрекетпен, өзіне тән бейнелі театрлық бояу-өрнекпен жаңа күйге түсіреді де драмадағы мінез-кейіптерді, олардың өзара қарым-қатынастарынан, қақтығыстарынан туатын талас-тартыс пен іс-қарекеттеріне жан бітіріп, тірілтіп жібереді. Осыған орай көрермендер де театр сахнасында өтіп жатқан оқиға әрекет пен оған қатысушы-қаһармандардың ой-арманына, шат күлкісі мен сезім діріліне, күйінішіне, жалпы тіршілік-тынысына бейжай, немқұрайлы емес, қайта бар ынта-зейінімен, ынтызар көңілімен қарайды, яғни олар осы сәтте сахналық өмір көріністерінің жай бейтарап, салқынқанды бақылаушысынан гөрі тікелей қатысушысы ретінде бой көрсетеді. Түптеп келгенде театрдың қоғамдық-тәрбиелік қызметі мен идеялық-эмоциялық және көркемдік-эстетикалық әсер күші де осыған саяды. Театрдағы басты тұлға, пьесадағы берілген жағдайға байланысты әрекет етіп, сахналық қаһарманның характерін жасайтын – актер. Ол сахнада шығармалық процесс кезінде пьеса материалын өзінің болмыс шындық туралы ой-түсінігімен, өмірде көріп-байқағандарымен, эстетикалық сезім-түйсігімен үнемі байытып, толықтырып отырады. Бұл тұста актердің бойынан орындаушылық өнерге қоса ойшыл суреткерлік қасиет те айқын аңғарылады. Актер образы пьеса және спектакльді қоюшы-режиссердің (қара Режиссерлік өнер) түсінік-шешімі мен түсіндірмесі негізінде өмірге келеді. Өнердің өзге түрлеріндей театр да өмір шындығын көркем образдар жүйесі арқылы бейнелейді. Ал мұның өзі спектакль бойынша жүзеге асады.

Театр – ұжымдық өнер, өйткені қазіргі театр спектакль драматург, актерлер, қоюшы-режиссер, сценограф (декоратор-суретші; қара Театр декорация өнері), композитор (қара Театр музыкасы) мен хореографиялық өнерінің және киім-кешек жасаушылар, гримшілер,

жарық берушілер секілді, театрдағы т.б. көптеген қызметкерлер еңбегінің өзара тоғысуы нәтижесінде туады. Театр өнерінің синтездік табиғаты оның тарихи даму сатысымен тығыз байланысты. Әсіресе, театрдың өзіне тән мұндай ерекшелігі драмалық әрекет, музыка, ән мен бидің бір-бірінен бөлінбей тұрған кезіндегі кең таралған халық ойын-сауықтарынан айқын көрініс тапты. Кейінгі дәуірлерде өнер түрлерінің жіктеліп шығуымен және олардың одан әрі ілгері дамуымен байланысты театр өнері өзінің синтездік қасиетінен айрылды. Сөйтіп, театр негізінде драма, опера және балет секілді 3 түрі қалыптасты. Енші алып, отау тігіп, өз алдына жекеленіп шыққанымен музыкалық театр өзінің драмалық негізінен айрылған жоқ, тек мұндағы уақиға-әрекет музыкалық драматургияның тәсілдерімен, музыка-поэзиялық образдар арқылы ашылды. Театр – табиғатынан көпшілік қауымға ғана арналған, қоғамдық-мәдени мән-маңызы үлкен өнердің бірі. Ол көрерменсіз, жеке өз алдына өмір сүре алмайды. Осыған байланысты сахна мен көрермен бірігіп отырып шынайы өмір құбылысына ой жүгіртеді, оған өз тұрғысынан баға береді; театр көрермендердің ішкі жан сезіміне әсер етіп, терең толғандырған жағдайда ғана өзінің қоғамдық-әлеуметтік қызметін атқарып, эстетикалық мақсат-мұратына жетеді.

Театр мен драматургиялық элементтерді шешендік өнерден де еркін аңғаруға болады. Қазақ елі шешендік сөз өнерін аса жөоғары бағалаған. «Өнер алды қызыл тіл» деп түсінген ата-бабамыз небір «от ауызды, орақ тілді» ділмәр шешендердің өткір сөздерін, аяқ астынан тапқақтап айтылатын ақыл-нақылға толы тапқырлығын, ақындардың бойға көркемдік қуат беретін толғауын, термелерін көптеген ғасырлар бойы жадында ұстап, жиын-тойларда асқан шеберлікпен орындап, ұрпақтан-ұрпаққа рухани мұра ретінде қалдырып отырған.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Актер және азамат. [С.Қожамқұлов туралы мақалалар мен естеліктер] / Құраст. Қ. Уәлиев. Алматы: Өнер, 1989. – 284 б.
- 2 Әсіпұлы С. Серәлі Қожамқұлов: Мырқымбай деген жақсы есім // Жаңа ғасыр. – 2006. – №12. – Б. 50-60.
- 3 Жақсанов О. Қайталанбас тұлғалар // Шапақ. – Қостанай. – 2009. – Б. 138-146.
- 4 Күлпейісова Г. Серағаң – қазақтың берекелі шалы, киелі тұлғасы, жас өнерпазы // Мәдениет. – 2007. – №3. – Б. 52-55.
- 5 Нұрғожа Орал. Сахна саңлағы: [Серке Қожамқұлов туралы әңгіме] // Қостанай таңы. – 2011.
- 6 Сығай Ә. Таңғажайып театр // Дәуір. – Алматы. – 2014. – Б. 29-37.
- 7 Серәлі Қожамқұлов [Электрондық ресурс]. Қолдану режимі: https://kk.wikipedia.org/wiki/Серәлі_Қожамқұлов.

Материал редакцияға түсті: 20.02.2019

ЖҮНУС, Б., КЕЛИНБЕРДИЕВА, Ы.С., ШАЛГИМБЕКОВ, А.Б.

ВЕЛИКАЯ ЛИЧНОСТЬ – СЕРАЛИ КОЖАМКУЛОВ

В статье представлены сведения о жизни и деятельности одного из основателей казахского профессионального театра Серали Кожамкулова, его роли в первом и современном театре, его вкладе в развитие театра и кино.

Ключевые слова: *Серали Кожамкулов, актер, искусство, театр.*

ZHUNUS, B., KELINBERDIEVA, Y.S., SHALGYMBEKOV, A.B.

NATIONALIZATION FOR THE GREAT NAME – SERALI KOZHAMKULOV

The article presents information about the life and acting of one of the founders of the Kazakh professional theater Serali Kozhamkulov, his role in the first and modern theater, his contribution to the development of theater and cinema.

Key words: *Serali Kozhamkulov, actor, art, major personality, theater.*